

Finansal Derinleşmenin Türk Sigorta Sektörü ile Katılım Sigortacılığına Etkileri

Muhammed Hadin ÖNER¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Ün., Ortaköy MYO, hadinoner@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7746-8865

Öz: Finansal piyasaların önemli aktörlerinden olan sigortacılık son yıllarda Türkiye’de hızla gelişen sektörler arasında yer almaktadır. Bu gelişmeye bağlı olarak sektörü etkileyen faktörlerin analiz edilmesi önemli bir husustur. Bu faktörlerden biri ise finansal derinleşmedir. Finansal derinleşmenin birçok sektörde olduğu gibi sigortacılık sektörü üzerinde de olumlu bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerinde finansal derinleşmenin etkisini incelemektir. Bunun yanında GSYH (gayri safi yurtiçi hasıla), enflasyon, reel faiz oranları, bankacılık sektörü aktif büyüklüğü, sosyal güvenlik harcamaları ve dış ticaret hacmi değişkenlerinin de sektör üzerindeki etkisi ele alınmıştır. 2009Q4-2023Q1 dönemlerine ait verilerin ele alındığı panel veri analizi yöntemi sonuçlarına göre literatürle benzer biçimde finansal derinleşmenin sektörün gelişiminde olumlu bir katkı sağladığı görülmüştür. Ayrıca gsyh, reel faiz oranları ve bankacılık sektörü aktif büyüklüğünün sigorta primlerini pozitif; enflasyonun ise negatif etkilediği tespit edilmiştir. Sosyal güvenlik harcamaları ve dış ticaret hacmi değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sigortacılık, Katılım Sigortacılığı, Finansal Derinleşme

Jel Kodları: G20, G22, G29

The Effects of Financial Deepening on the Turkish Insurance Sector and Participation Insurance

Abstract: Insurance, one of the significant players in financial markets, has been among the rapidly developing sectors in Turkey in recent years. Analyzing the factors that influence the sector’s development is of great importance due to this growth. One important variable among these factors is financial deepening. It is believed that financial deepening has a positive impact on the insurance sector, as it does in many other sectors. In this context, the main objective of the study is to investigate the impact of financial deepening on the Turkish insurance sector and the participation insurance sector through panel data analysis. Additionally, the study examines the effects of variables such as gross domestic product (GDP), inflation, real interest rates, banking sector asset size, social security expenditures, and foreign trade volume on the sector. Based on the analysis using data from the period of 2009Q4 to 2023Q1, the results indicate that financial deepening has made a positive contribution to the sector’s development. Furthermore, it has been observed that GDP, real interest rates, and banking sector asset size have a positive effect on insurance premiums, while inflation has a negative effect. However, social security expenditures and foreign trade volume variables were found to be statistically insignificant.

Keywords: Insurance, Participation Insurance, Financial Deepening

Jel Codes: G20, G22, G29

Atıf: Öner, M. H. (2023).
Finansal Derinleşmenin Türk
Sigorta Sektörü ile Katılım
Sigortacılığına Etkileri. *Politik
Ekonomik Kuram*, 7(2), 172-184.
<https://doi.org/10.30586/pek.1321698>

Geliş Tarihi: 02.07.2023
Kabul Tarihi: 29.08.2023

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Bir ülkenin finans sektörü, ekonomik büyümenin en önemli yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Finans sektörünün ayrılmaz bir parçasını oluşturan sigortacılık ise gelişmiş ülkelerde önemli bir noktaya gelmiştir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde halen istenilen seviyelere ulaşmamıştır. Sigortacılık sektörünün finansal piyasalardan daha çok pay alması ise sektörün dinamiklerinin iyi araştırılması ile mümkündür. Bu nedenle sigortacılık sektörünü etkileyen faktörlerin analiz edilmesi sektöre ilgi duyan yatırımcıların dikkatini daha çok artırmış olacak ve sektör büyüme sağlayacaktır.

Sigortacılık kavramı ile ilgili literatürde farklı tanımlar yapılmaktadır. En genel anlamda sigortacılığı “çeşitli risklere maruz kalan kişilerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan bir sistem” şeklinde tanımlamak mümkündür (Aydın, 2012, ss. 141-142). Sigortacılık sistemi sayesinde ilgili taraflar olası risklere karşı çeşitli tedbirler almaktadırlar (Çipil, 2019; s. 1). Bu sayede risklerin olası hasarları ilgili taraflar arasında paylaşarak minimize edilecektir (Güvel & Güvel, 2018; s. 28). Sigortacılık sektöründe olduğu gibi faizsiz bir şekilde faaliyetlerini yürüten katılım sigortacılığı da hızlı büyüyen kurumlar arasında yer almaktadır. Dünyada ilk uygulamalarına 1979 yılında rastlanılan katılım sigortacılığı geleneksel sigortacılığın alternatifi olarak gelişmektedir (Ayub, 2007, s. 428; Billah, 2019, s. 3). İslami sigortacılık şeklinde de isimlendirilen katılım sigortacılığı faiz, garar ve kumar uygulamalarından uzak bir şekilde İslami prensiplere uygun sigortacılık faaliyetlerini yürüten bir sistem üzerine inşa edilmiştir (Aslan, 2015; s. 93).

Sigortacılık sektörünün büyümesi finansal derinleşme ile arasındaki ilişkiyi de önemli hale getirmektedir. Araştırmacılar uzun zamandır finansal sistemin gelişiminin (finansal derinleşme) ve ekonomik kalkınmanın iç içe geçtiği görüşünü savunmaktadırlar (Kiyotaki & Moore, 2005, s. 701). Aynı zamanda akademik çalışmalarda da finansal derinleşmenin birçok sektör üzerinde etkili olduğu fikri genel kabul görmektedir. Bu nedenle finansal derinleşme ve sigortacılık sektörü arasındaki ilişki önemli bir hale gelmiştir. Finansal derinleşme, çeşitli finansal araç ve ürünlerin geliştirilmesi ve halkın daha erişilebilir finansal hizmetlere ulaşmasıyla gerçekleşmektedir. Finansal derinleşme, ayrıca bireyler arasında artan finansal hizmetler ve kurumlarla ilişkili olarak, toplam finansal varlıkların gelire oranında görülen bir artıştır (Erarslan vd., 2021, s. 240; Öztürk vd., 2011, s. 55).

Finansal piyasaların ve ülke ekonomilerinin önemli bir ayağını oluşturan sigortacılık sektörünün gelişimi, sektörü etkileyen parametrelerin neler olduğu ve bu parametrelerin ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda ele alınan bu çalışmada, finansal derinleşmenin Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerindeki etkisi panel veri yöntemi ile araştırılmıştır. Bunun yanında seçilen 6 değişkenin de sektörler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörüne ait 2009Q4-2023Q1 verileri ışığında analizler yapılmıştır. Sigorta sektörü üzerinde etkili olan finansal derinleşme ve diğer değişkenler literatürdeki çalışmalar (Cull vd., 2002; Li vd., 2007; Chukwu ve Agu, 2009; Akinboade ve Kinfack, 2013; Mollaahmetoğlu, 2016; Zerria ve Noubbigh, 2016; Olawumi vd., 2017; Polat ve Akın, 2021; Stefan, 2021; Erarslan vd., 2021; Mathew ve Sivaraman, 2021; Öner, 2022; Ivanecá ve Pøeëková, 2022; Dragotă vd., 2022; Kara, 2023; Singh vd., 2023) dikkate alınarak oluşturulmuştur. Analizlerde kullanılan değişkenlere ait veriler, Türkiye Sigorta Birliği (TSB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)’nden elde edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre finansal derinleşmenin Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sektör üzerinde, GSYH, reel faiz oranları ve bankacılık sektörü aktif büyüklüğü sigorta primlerini pozitif; enflasyonun ise negatif etkilediği görülmüştür. Bunun yanında sosyal güvenlik harcamaları ve dış ticaret hacmi değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu bulguların derinlemesine analizi, katılım ve konvansiyonel sigorta sektörünün gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Analiz

sonuçları, sigorta sektöründeki şirketler, müşteriler, araştırmacılar ve kamu otoritesi gibi birçok paydaşın, sigorta sektörü üzerindeki değişkenlerin etkileri hakkında kapsamlı analizler yaparak sigortacılık konusunda daha iyi bir anlayışa sahip olmalarını sağlayabilir.

Finansal kurumların güçlü yapıda olmaları, bireylerin ve yatırımcıların sigortacılık sektörüne yönelik güvenlerini artırmaktadır. Bununla birlikte, sektörü etkileyen değişkenlerin neler olduğuna dair akademik çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bu çalışma, gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'deki sigortacılık ve katılım sigortacılığı üzerindeki finansal derinleşme ile diğer değişkenlerin etkisini araştırma konusunda mütevazı bir araştırma ile literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Takip eden bölümde literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Türk sigorta sektörü ile katılım sigortacılık sektörünü etkileyen finansal derinleşme ve diğer değişkenlere yönelik ekonometrik analiz ele alınmıştır. Son bölümde ise analiz sonuçlarına yönelik genel değerlendirme yapılmıştır.

2. Literatür

Finansal derinleşmenin sigortacılık sektörü üzerindeki etkisine yönelik literatürde sınırlı düzeyde çalışmalar (Li vd., 2007; Stefan, 2021; Mathew ve Sivaraman, 2021; Polat ve Akın, 2021) bulunmaktadır. Ancak finansal derinleşmenin bankacılık, ekonomik büyüme, cari açık, dış ticaret hacmi ile ilişkisine yönelik literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Öztürk vd., (2011), gelişmekte olan piyasalarda finansal derinleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1992-2009 verileri ışığında araştırmışlardır. Panel nedensellik analizi sonuçlarına göre, ekonomik büyüme ile finansal derinleşme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Akinboade ve Kinfaek (2013), Kamerun'da 1973-2007 dönemine ait verileri kullanarak finansal derinleşme ile reel faiz oranları arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Eş bütünleşme analizi sonuçlarına göre finansal derinleşme ile reel faiz oranlarının eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir.

Raphael ve Gabriel (2015), Nijerya'daki finansal derinleşme ile imalat sektörü arasındaki ilişkiyi 1986-2012 dönemine ait veriler ışığında araştırmışlardır. VAR yöntemi ile yapılan analiz sonuçlarına göre finansal derinleşmenin imalat sanayini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yang ve Liu (2016), 1980-2009 dönemine ait verileri kullanarak 56 ülkedeki faizler ve piyasa volatilitesi ile finansal derinleşme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ile analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre finansal derinleşmenin piyasa volatilitelerini olumlu etkilediği ve bunun da faiz oranlarının liberalizasyonunun artmasına bağlı olduğu görülmüştür.

Olawumi, Lateef ve Oladeji (2017), 1988-2012 dönemine ait verilerini kullanarak finansal derinleşmenin Nijerya'daki bankaların kârlılığı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Finansal derinleşme değişkenleri olarak M2/GSYH, özel sektör kredileri/GSYH ve mevduat yükümlülükleri/GSYH kullanılmıştır. Bulgulara göre finansal derinleşmenin banka kârlılığını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Özmerdivanlı ve Akel (2019), 17 ülkenin 1997-2014 dönemine ait verilerini kullanarak finansal derinleşme ölçütleri ile kümeleme analizi yapmışlardır. Buna göre finansal derinleşme ölçütlerinin finansal derinleşme temel bileşenleri içerisindeki ağırlıkları ve kümeleri oluşturulmuştur.

Erarslan vd., (2021), 1990-2019 yıllarına ait verileri kullanarak finansal derinleşme ile cari açık arasındaki ilişkiyi VAR yöntemi ile araştırmışlardır. Bulgulara göre cari açık ile finansal derinleşme arasında çift yönlü ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

Şahin (2022), 2002-2016 yıllarına ait verileri kullanarak finansal derinleşme ile ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre

Türkiye’de finansal derinleşme ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Akar ve Karavardar (2023), 2012Q1-2020Q4 dönemine ait verileri kullanarak finansal derinleşmenin Borsa İstanbul teknoloji sektöründe faaliyet gösteren bilişim firmalarının piyasa katma değeri üzerindeki etkisini ARDL Sınır Testi modeli ile araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre, finansal derinleşme ile teknoloji sektörünün katma değeri arasında pozitif bir ilişki olduğunu görülmüştür.

Singh vd., (2023), Sahra altı Afrika ülkelerinin 1982-2019 verilerini kullanarak finansal derinleşmenin ekonomik oynaklık üzerindeki etkisini panel veri analizi ile araştırmışlardır. Bulgulara göre finansal derinleşmenin ekonomik oynaklık üzerinde uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu gözlemlenmiştir.

Finansal derinleşmenin sigortacılık sektörüne etkisi ve sigortacılık sektörünün belirleyicilerine yönelik literatürde yer alan çalışmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Soo (1996), 1947-1993 yıllarına ait verileri kullanarak ABD’deki sigortacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. VAR analizi sonuçlarına göre sigortacılık sektörünün ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği görülmüştür.

Ward ve Zurbruegg (2000), 1961-1996 yıllarına ait verileri kullanarak OECD ülkelerindeki sigortacılık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Garanger Nedensellik Testi sonuçlarına göre sigortacılığın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Cull vd., (2002), mevduat sigortasının finansal derinleşme üzerindeki etkini araştırmışlardır. 1980-1997 yıllarına ait 61 ülkeden elde edilen verilerin kullanıldığı analiz sonuçlarına göre mevduat sigortası ile finansal derinlik arasında negatif bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

Beck ve Webb (2003), 68 ülkenin 1961-2000 dönemine ait verileri kullanarak hayat sigortasının belirleyicilerini araştırmışlardır. Bulgulara göre GSYH, bankacılık sektörü ve eğitimin pozitif; enflasyon oranı, yaşam süresi ve yaş bağımlılık oranının (bağımlı kişiler) negatif etkilediği tespit edilmiştir.

Li vd., (2007), 30 OECD ülkesinde 1993-2000 yıllarına ait verileri kullanarak hayat sigortacılığının belirleyicilerini GMM yöntemi ile araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre hayat sigortalarını GSYH, yaş bağımlılık oranını (bağımlı kişiler), eğitim, finansal derinleşme ve doğrudan yabancı yatırımların pozitif; yaşam süresi, sosyal güvenlik harcamaları, enflasyon oranı ve faiz oranının ise negatif etkilediği gözlemlenmiştir.

Brokešová vd., (2014), 1995-2010 verileri ışığında Çekya, Macaristan, Polonya ve Slovakya’da sigorta sektörünün belirleyicilerini araştırmışlardır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı bulgulara göre; GSYH, dış ticaret, eğitim, nüfus, kentleşme, motorlu taşıt sayısı, yaşam süresi ve hukuki düzenlemeler sigorta sektörünü pozitif; yaş bağımlılık oranı ve sigorta pazar yoğunluğunun sigorta sektörünü negatif etkilediği gözlemlenmişlerdir.

Guérineau ve Sawadogo (2015), 1996-2011 yıllarına ait verileri kullanarak Afrika’daki 20 ülkede sigorta sektörünün belirleyicilerini araştırmışlardır. Panel veri yönteminin kullanıldığı bulgulara göre; GSYH ve yaş bağımlılık oranının sigortacılığı pozitif; yaşam süresinin ise sigortacılığı negatif etkilediği görülmüştür.

Zerriaa ve Noubbigh (2016), MENA bölgesindeki hayat sigortasının belirleyicilerini 2000-2012 yıllarına ait veriler ile araştırmışlardır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı araştırma sonuçlarına göre hayat sigortalarını GSYH, faiz, enflasyon, yaş bağımlılık oranı, finansal gelişmişlik eğitimi ve yaşam süresi pozitif; sosyal güvenlik harcamaları ve dini inançların negatif yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Lee vd., (2018), 1990-2013 yıllarına ait veriler ışığında ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) ülkelerinde hayat sigortasının belirleyicilerini panel veri analizi ile araştırmışlardır. Bulgulara göre hayat sigortalarını GSYH, yaşam süresi ve ortaöğretimi eğitimi olumlu; enflasyon, reel faiz oranları, kentleşme, yüksek öğretim eğitimi ve yaş bağımlılık oranının olumsuz etkilediği görülmüştür.

Mathew ve Sivaraman (2021), 1971-2017 döneminde Hindistan'da finansal derinleşme ile hayat sigortası arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. ARDL Sınır Testi yaklaşımı ile yapılan analiz neticesinde finansal derinleşme ile hayat sigortacılığı arasında eş bütünleşik bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Stefan (2021), gelişmekte olan ülkelerde sigorta sektöründeki büyümenin finansal derinleşme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Polat ve Akın (2021), 2009-2019 dönemine ait çeyreklik verileri kullanarak hayat sigortası talebinin belirleyicilerini araştırmışlardır. Regresyon analizi sonuçlarına göre GSYH ve finansal derinleşme pozitif; finansal yapının karmaşıklığı, reel faiz oranı ve enflasyon negatif etkiye sahip olurken; nüfus bağımlılık oranının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Kolapo vd., (2022), Nijerya'da sigorta sektörünün belirleyicilerini 1987-2020 verileri ışığında ARDL Sınır Testi yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre sigortacılık sektörünü reel faiz oranları, finansal gelişme, dış ticaret hacmi ve nüfus artışının pozitif; yaşam süresi, eğitim düzeyi ve enflasyonun negatif etkilediği tespit edilmiştir.

Dragotă vd., (2022), 29 OECD ülkesindeki hayat sigortacılığının belirleyicilerini 2005-2017 verileri araştırmışlardır. Panel veri analizi yöntemi sonuçlarına göre hayat sigortalarını GSYH, doğrudan yabancı yatırımlar ve bankacılık sektörü olumlu; enflasyon ve faiz oranlarının olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir.

Bah ve Abila (2022), Afrikada bulunan 42 ülkedeki sigorta talebinin kurumsal belirleyicileri üzerine 1996-2017 dönemine ait veriler ile panel veri analizi ile araştırma yapmışlardır. GMM yönteminin kullanıldığı analiz sonuçlarına göre düzenleyici otorite, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, siyasi istikrar ve şiddetin olmamasının sigorta talebini pozitif etkilediği görülmüştür.

Ivanecká ve Pøeëková (2022), Çekya ve Slovakya'da hayat sigortasının gelişimi üzerindeki etkileri araştırmışlardır. 2007-2019 yıllarına ait üçer aylık verileri kullanarak korelasyon analizi yapmışlardır. Bulgulara göre GSYH, ortalama brüt aylık ücret, mevduat faiz oranı ve nüfusun sigortacılık primlerini pozitif etkilediği tespit edilmiştir.

Öner (2022), 2009Q4-2022Q1 dönemini kapsayan 50 veri ile katılım sigortacılığı ile GSYH ve tüketici güven endeksi arasındaki VAR ve Granger Nedensellik Testi yöntemi ile araştırmıştır. Bulgulara göre katılım sigortacılığı ile GSYH arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi söz konusuysen tüketici güven endeksi ile herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Kara (2023), 113 ülkenin 2020 yılına ait sigorta ve makroekonomik verilerini kullanarak regresyon analizi yapmıştır. Nüfus, GSYH, para arzı, faiz oranı ve yabancı yatırımlar ile sigorta primleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde finansal derinleşmenin farklı alanlara etkisine yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Fakat finansal derinleşme ile sigortacılık sektörü arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısı niceliksel açıdan daha azdır. Bunun yanında sigortacılık sektörünün belirleyicilerine yönelik literatürde yeterli sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma; finansal derinleşmenin sigortacılık ve katılım sigortacılığı sektörü üzerindeki etkisini panel veri analiz yönetimi ile araştıran ilk çalışmalardandır. Mevcut çalışmalarda sadece sigortacılık ya da katılım sigortacılığı üzerindeki etkiler araştırılırken bu çalışmada her iki sektör birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda da ilgili çalışma benzer içerikli çalışmalardan ayrılmakta ve literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

3. Araştırma Veri Seti, Metodoloji ve Bulgular

3.1. Araştırmanın Veri Seti ve Değişkenler

Çalışmada kullanılan değişkenler literatürde yer alan çalışmalar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu çalışmanın temel amacını finansal derinleşmenin Türk sigorta sektörü ve katılım sigortacılığı sektörü üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Türk sigorta sektörü ile katılım sigortacılığı sektöründe yer alan firmaların

sigorta prim üretimi verileri bağımlı değişken olarak alınmıştır. Finansal derinleşme ölçütü olarak ise literatürdeki çalışmalarda en fazla kullanılan M2/GSYİH kriteri dikkate alınmıştır (Akinboade & Kinfack, 2013; Mollaahmetoğlu, 2016). Bu çerçevede, analizlerde kullanılan değişkenlere ait veriler TSB, TÜİK ve EVDS'den elde edilmiştir.

Diğer değişkenler ve referans kaynakları ile ilişkinin beklenen yönü Tablo 1'de belirtilmiştir:

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişkenin Tanımı	Değişkenin Açıklaması	Değişkenin Kısaltması	Referans	İlişkinin Beklenen Yönü	Veri Kaynağı
Sigorta Primi	Brüt prim üretimi	Prim	Stefan, (2021)		TSB
Finansal Derinleşme	M2 / GSYH	fd	Cull vd., (2002); Li vd., (2007); Chukwu ve Agu, (2009); Akinboade ve Kinfack, (2013); Mollaahmetoğlu, (2016); Olawumi vd., (2017); Polat ve Akın, (2021); Stefan, (2021); Erarslan vd., (2021); Mathew ve Sivaraman, (2021); Singh vd., (2023)	+	EVDS
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	Ülke büyüme rakamları (%)	gsyh	Li vd., (2007); Polat ve Akın, (2021); Öner, (2022); Ivanecká ve Pøæeková, (2022); Dragotã vd., (2022); Kara, (2023)	+	TÜİK
Enflasyon	Yıllık enflasyon artışı	enf	Li vd., (2007); Zerriaa ve Noubbigh, (2016); Lee vd., (2018); Polat ve Akın, (2021); Dragotã vd., (2022); Kolapo vd., (2022); Kara, (2023)	+, -	TÜİK
Reel Faiz Oranı	Yıllık faiz oranı	faiz	Li vd., (2007); Zerriaa ve Noubbigh (2016); Lee vd., (2018); Stefan, (2021); Polat ve Akın, (2021); Dragotã vd., (2022); Kolapo vd., (2022); Kara, (2023)	+, -	EVDS
Banka Büyüklüğü	Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü	ba	Beck ve Webb (2003); Dragotã vd., (2022)	+	EVDS
Sosyal Güvenlik Harcamaları	Kamu tarafından yapılan sosyal güvenlik harcamalarının gsyh içindeki payı (%)	sg	Zerriaa ve Noubbigh (2016)	-	EVDS
Dış Ticaret Hacmi	Ülkenin dış ticaret hacmi	dt	Brokešová vd., (2014); Kolapo vd., (2022),	+	EVDS

3.2. Metodoloji

Çalışmada Türk sigorta sektörü ve katılım sigortacılığı sektörü üzerindeki finansal derinleşme ile diğer değişkenlerin etkileri panel veri analizi yöntemi ile araştırılmıştır. Araştırma ve ekonometrik analizlerde, verilerin sağlıklı bir şekilde toplanması en önemli adımdır. Analizler ve tahminler, sağlam ve güvenilir kaynaklardan elde edilen verilere dayandırıldığında güvenilirliklerini artırmaktadır. Sağlam ve güvenilir veriler, doğru sonuçlara ve güvenilir öngörülere ulaşmak için önemli bir husustur. Ekonometrik analizlerde kullanılan veriler üç kategoriye ayrılır: zaman dilimli seriler, yatay kesitli seriler ve panel veriler. Zaman serileri, değişkenlerin sayısal ve zaman değerleri hakkında gözlemler içeren dönemler boyunca yapılan ölçümleri içerir. Bu veriler, bir değişkenin zaman içindeki değişimini analiz etmek için kullanılır. Yatay kesit verileri, belirli bir zaman dilimindeki birkaç örnek birim hakkında bilgi sağlar. Örneğin, belirli bir yılın birden fazla şirketin gelir verilerini içeren bir tablo yatay kesit verilerini temsil eder. Bu veriler genellikle çapraz kesit analizlerinde kullanılır. Panel veriler ise farklı birimlere ait

yatay kesit verilerinin belirli bir zaman dilimi boyunca bir araya getirilmesiyle oluşur. Bu tür veriler hem zaman serisi analizi hem de çapraz kesit analizi için kullanılabilir ve daha kapsamlı bir analiz yapmayı mümkün kılar. Bu üç veri kategorisi, ekonometrik analizlerde farklı soruları yanıtlamak ve değişkenler arasındaki ilişkileri anlamak için kullanılır (Brooks, 2014, s. 526; Yerdelen Tatoğlu, 2020, ss. 1-2). Panel veri analizleri sayesinde çok zengin ve farklı tahmin metotları yapılabilmektedir (Cameron & Triverdi, 2009, s. 229). Bu çalışmada, Türkiye'deki sigorta sektörü ve katılım sigortacılığı sektörü ile finansal derinleşme ve diğer değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi için kullanılan veriler hem yatay kesit hem de zaman serisi boyutlarından oluşmaktadır. Bu nedenle, analizler "Panel Veri Analizi" yöntemine dayanmaktadır.

Panel veri analizi yöntemi kullanılarak çoklu doğrusal bağlantı problemi en aza indirgenmekte ve analizler başarılı sonuçlar vermektedir (Baltagi, 2005, ss. 3-5). Panel veri modelleri için doğrusal, dinamik ve diğer yöntemler bulunmaktadır. Doğrusal panel veri modelleri ise genellikle kullanılan modellerden olup klasik model, sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modellerinden oluşmaktadır. Klasik model, her bir birim için aynı sabit terimin varsayıldığı bir modele dayanmaktadır. Sabit etkiler modeli ise her bir birim için açıklayıcı değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin olduğu varsayımına dayanmaktadır. Tesadüfi etkiler modelinde ise birimler arasındaki değişimin rastgele etkilerden kaynaklandığı ve açıklayıcı değişkenler ile herhangi bir ilişkisi olmadığı varsayılmaktadır (Cameron & Triverdi, 2009, ss. 231-232). Bu farklı panel veri modelleri, değişkenler arasındaki ilişkileri analiz etmek ve panel veri setlerindeki verilere uygun bir şekilde model oluşturmak için kullanılır.

Çalışmada finansal derinleşmenin ve diğer değişkenlerin Türk sigortacılık sektörü ile katılım sigortacılığı sektörü üzerindeki etkileri sabit etkiler (fix effects) panel veri yöntemi ile analiz edilecektir. Yapılan analizlerde bağımlı değişken olarak Türkiye'deki sigorta sektörü ile katılım sigorta sektörünün üretmiş olduğu primlere ait 2009Q4-2023Q1 dönemine ait çeyreklik veriler kullanılmıştır. Naudé ve Saayman (2005)'in çalışması referans alınarak aşağıdaki ekonometrik model kurulmuş ve farklı varyasyonları tahminlenmiştir (Yüksel vd., 2018, s. 10):

$$Y_{it} = \alpha + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Denklemden Y , bağımlı değişkeni temsil ederken, X ise X_1 'den X_k 'ya kadar olan bağımsız değişkenleri temsil etmektedir. Denklemden α sabit terimi, β bağımsız değişkenlere ait katsayıları ve ε ise hata terimini ifade etmektedir. Ek olarak, i yatay kesit birimlerini (sigorta primlerini) ve t ise zamanı (yıl) ifade etmektedir. Denklem (1)'deki bağımlı değişken Y_{it} ve $\sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit}$ ifadeleri yerine modelde kullanılacak değişkenler eklendiğinde oluşturulan model, aşağıdaki belirtildiği gibidir:

$$prim_{it} = \alpha + \beta_1 fd_{it} + \beta_2 gsyh_{it} + \beta_3 enf_{it} + \beta_4 faiz_{it} + \beta_5 ba_{it} + \beta_6 sg_{it} + \beta_7 dt_{it} \quad (2)$$

Denklemden her t yılı ve i bankası için, $prim$ sigorta şirketleri ile katılım sigorta şirketlerinin sigorta primlerini, fd finansal derinleşme değişkenini, $gsyh$ gayri safi milli hasıla büyüme oranını, enf enflasyon oranını, $faiz$ faiz oranını, ba bankacılık sektörü aktif büyüklüğünü, sg sosyal güvenlik harcamalarının $gsyh$ içindeki payı ve dt dış ticaret hacmini temsil etmektedir.

3.3. Ampirik Bulgular

Analizlerde incelenen değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olduğu ve çarpıklık/basıklıkta uç değerlerin normalleştirilmesi amacıyla bazı değişkenlerin logaritmik dönüşüme tabi tutulmuştur. Logaritmik dönüşümün ardından, katsayılar değişkenlerin esnekliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle, sigorta prim üretimi, banka aktifleri ve dış ticaret değişkenleri için logaritmik dönüşüm gerçekleştirilmiştir (H.-S. Lee vd., 2018, s. 7). Tablo 2'de değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır:

Tablo 2. Özet İstatistikler

Değiş.	Gözlem	Ort.	Standart Hata	Min	Max
Prim	108	21.84487	2.57787	12.48495	26.18283
fd	108	1.989981	0.2365711	1.647	2.903
gsyh	108	5.915094	4.566603	-10.4	22
enf	108	16.29611	17.68436	3.99	83.45
Faiz	108	16.97741	6.739328	8.54	33.56
ba	108	21.7228	0.8023979	20.46854	23.48608
sg	108	16.1	0.6559577	15.4	17.6
dt	108	16.76605	3.059895	11.07401	18.86778

Ekonometrik tahminlerden önce, değişkenler arasındaki ikili korelasyonlar (pairwise correlation) analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Korelasyon Katsayıları

	prim	fd	gsyh	enf	faiz	ba	sg	dt
prim	1.0000							
fd	0.1417	1.0000						
gsyh	0.0938	-0.2112	1.0000					
enf	0.3341*	0.0123	-0.0481	1.0000				
faiz	0.4261*	0.1633	-0.1782	0.7946*	1.0000			
ba	0.5033*	0.4430*	-0.1629	0.7408*	0.8610*	1.0000		
sg	0.1212	0.5184*	-0.5002*	-0.2608*	0.0046	0.1682	1.0000	
dt	0.3901*	0.3732*	-0.1971	0.3114*	0.5217*	0.7141*	0.1900	1.0000

%5 seviyesinde anlamlı korelasyon katsayıları * ile gösterilmiştir (* p<0.1).

Tablo 3'e göre, sigorta şirketleri ve katılım sigorta şirketlerinin sigorta primleri (prim) ile enflasyon oranı (enf), faiz oranını (faiz), bankacılık sektörü aktif büyüklüğü (ba) ve dış ticaret hacmi (dt) arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bunun yanında finansal derinleşme (fd), gayri safi milli hasıla büyüme oranı (gsyh) ve sosyal güvenlik harcamalarının gsyh içindeki payı (sg) değişkenleri arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisinin olmadığı söz konusudur. Korelasyon katsayıları genel olarak incelendiğinde ise değişkenler arasında çok yüksek korelasyon ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca gerçekleştirilecek tahminlerde kullanılacak değişkenlerin işaretleri ve anlamlılıklarının büyük ölçüde korelasyon katsayılarıyla benzerlik göstermesi beklenmektedir. Bununla birlikte, regresyon yöntemi kullanıldığında diğer değişkenlerin etkileri de kontrol altında tutulduğundan, değişkenlerin işaretleri, anlamlılığı veya hem işaret hem de anlamlılık farklılık gösterebilir. Dolayısıyla bazı değişkenlerin tahmin üzerinde pozitif bir etkisi varken diğerleri negatif bir etkiye sahip olabilir. Ayrıca, bazı değişkenlerin tahminde anlamlı bir etkisi olabilirken, diğerleri istatistiksel olarak anlamsız olabilir. Bu durum, regresyon analizinde değişkenlerin birbirleriyle etkileşimine ve kontrol edilmesine bağlı olarak ortaya çıkar.

3.4. Analiz Sonuçları

Analizlere geçmeden önce, değişkenler üzerinde mevsimsel etkinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, F testi, En Çok Olabilirlik testi, Breusch-Pagan LM testi ve Score testi gibi testler kullanılarak yapılan analizler sonucunda, sadece birim etkinin var olduğu görülmüş ve POLS tahmincisinin geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Sabit etki modeli ile analiz edilen varsayım testleri sonucunda kurulan modelde heteroskedasite (değişen varyans), otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunları tespit edilmiştir. Regresyon modelinde birim etki, heteroskedasite ve otokorelasyon sorunlarının olması

durumunda Driscoll-Kraay (1998) tahmincisi dirençli sonuçlar vermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s. 287) .

Driscoll-Kraay sabit etkiler tahmincisi ile sigorta şirketleri ve katılım sigorta şirketlerinin sigorta primleri üzerindeki finansal derinleşme ile diğer değişkenlerin etkileri 4 model ile ele alınmıştır. Ayrıca analizlerde çoklu doğrusal bağlantı sorununun olmadığı (VIF) her bir modelde tespit edilmiştir. İlgili tahminler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Analizler

Değişkenler	1	2	3	4
fd	1.544** (0.714)	0.828* (0.652)	1.876*** (0.323)	1.972*** (0.346)
gsyh		0.00415** (0.0276)	0.0139** (0.0161)	0.00627* (0.0192)
enf		-0.00169 (0.0104)	-0.0278*** (0.00374)	-0.0252*** (0.00611)
faiz		0.154*** (0.0403)		
ba			2.344*** (0.150)	2.317*** (0.187)
sg				0.138 (0.134)
dt				0.00710 (0.0195)
sabit terim	18.73*** (1.598)	17.58*** (1.289)	-24.79*** (3.071)	-26.21*** (2.206)
Gözlem sayısı	106	106	106	106
P	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
R2	0.0563	0.497	0.750	0.751
VIF	1.00	1.91	2.21	4.03

Not: Standart hatalar parantez içinde verilmiştir. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Analiz sonuçlarına göre dört modelde de finansal derinleşmenin sigorta şirketleri ve katılım sigorta şirketlerinin sigorta primleri (prim) üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Literatürde yer alan Cull vd., (2002); Li vd., (2007); Chukwu ve Agu, (2009); Akinboade ve Kinfack, (2013); Mollaahmetoğlu, (2016); Olawumi vd., (2017); Polat ve Akın, (2021); Erarslan vd., (2021); Stefan, (2021); Mathew ve Sivaraman, (2021) ve Singh vd., (2023) çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bir ülkenin finansal derinleşmesinin yüksek olması sigortacılık sektöründeki prim artışları üzerinde olumlu bir artış sağlanacağı söylenebilir.

Analizlerde yer alan gsyh'nin sigorta primleri üzerindeki etkisi 2, 3 ve 4. modellerde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar mevcut literatürde yer alan Li vd., (2007); Polat ve Akın, (2021); Öner, (2022); Ivanecká ve Pøeëková, (2022); Dragotă vd., (2022) ve Kara, (2023) çalışmaları ile örtüşmektedir. Bir ülkenin gsyh'sinin artması, sigorta prim tutarlarının daha uygun hale gelmesine yol açabilmektedir. Ayrıca, bir ülkenin ekonomisinin gelişmesi, sigorta taleplerinde artışa neden olabilir. Bu durumda, ülkenin gsyh'sinin artması, sigorta sektörünün gelişimine de olumlu bir etki yaratmaktadır.

Enflasyon değişkeninin sigorta primleri üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu 3 ve 4 nolu modellerde yer almaktadır. Literatürde de Li vd., (2007); Zerria ve Noubbigh, (2016); Lee vd., (2018); Polat ve Akın, (2021); Dragotă vd., (2022); Kolapo vd., (2022) ve Kara, (2023) çalışmalarında aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde finansal piyasaların ve yatırımların olumsuz etkilendiği de bilinen bir gerçektir (Cherif & Kaouthar, 2010, s. 148).

Reel faiz oranının sigorta primleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu 2 nolu modelde görülmektedir. Literatürde yer alan Li vd., (2007); Zerria ve Noubbigh (2016); Lee vd., (2018); Stefan, (2021); Polat ve Akın, (2021); Dragotă vd., (2022); Kolapo vd., (2022) ve Kara, (2023) çalışmalarda da benzer sonuçlar yer almaktadır.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün sigorta primlerini pozitif yönde etkilediği 3 ve 4 nolu modellerde görülmektedir. Bu durum Beck ve Webb (2003) ile Dragotă vd., (2022) çalışmalarındaki bulguları doğrulamaktadır. Finansal piyasaların en büyük aktörlerinden olan bankacılık sektörünün gelişimi sigortacılığa olan talebi pozitif yönde etkilemektedir. Özellikle sigorta sektörünün en büyük acentesi konumunda olan bankaların sigorta poliçesi satışlarındaki rolü bunun en önemli göstergelerindedir.

Analiz sonuçlarında son olarak sosyal güvenlik harcamalarının gsyh içindeki payı (sg) ile dış ticaret hacmi değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı görülmüştür.

4. Sonuç

Ülke ekonomilerinin kalkınmasında finansal piyasaların gelişimi göz ardı edilemeyecek kadar önem taşımaktadır. Finansal derinleşme ise bu gelişimde önemli bir yer tutmaktadır. Finansal derinleşme, ekonomideki tasarrufların finansal sektöre ne ölçüde aktarıldığını göstermektedir. Ayrıca finansal derinleşme, bir ülkedeki finansal araçların ve kurumların gelişmesine dayalı olarak, tasarrufların daha etkin bir şekilde yatırımlara ve ekonomik faaliyetlere yönlendirildiği bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte, finansal piyasaların büyümesi, finansal araç ve ürün çeşitliliğinin artması, finansal kurumların güçlenmesi ve finansal hizmetlerin genişlemesi gibi unsurlar etkili olmaktadır. Finansal derinleşme, ekonomik büyümeyi destekleyen ve finansal sistemin işleyişini geliştiren bir faktördür. Bunun yanında, tasarrufların daha verimli kullanılması ve yatırımların ekonomik faaliyetleri desteklemesi yoluyla ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Finansal piyasalar içerisinde yer alan sigorta sektörü bu piyasaların en önemli kurumlardan birini oluşturmaktadır. Türkiye ve gelişmekte olan ülkeler açısından sigortacılık sektörü yüksek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin farkında olan hem ulusal hem de uluslararası şirketler, sektöre yönelik yatırımlarını hızla artırmaktadır. Bu nedenle, sigorta primlerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemek önemlidir. Bu çalışmada, Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerinde finansal derinleşmenin etkisi ve belirleyicileri tespit edilmiştir. Çalışmada 2009Q4-2023Q1 verileri kullanılarak Türk sigorta sektörü ile katılım sigortacılığı üzerindeki finansal derinleşmenin etkisi araştırılmıştır.

Araştırma bulgularına göre finansal derinleşmenin Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sektör üzerinde, gsyh, reel faiz oranları ve bankacılık sektörü aktif büyüklüğü sigorta primlerini pozitif; enflasyonun ise negatif etkilediği tespit edilmiştir. Bunun yanında sosyal güvenlik harcamaları ve dış ticaret hacmi değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Elde edilen bulguların literatürdeki çalışmalar ile büyük ölçüde uyumlu olduğu gözlemlenmiştir (Cull vd., 2002; Li vd., 2007; Chukwu ve Agu, 2009; Akinboade ve Kinfaek, 2013; Mollaahmetoğlu, 2016; Zerriaa ve Noubbigh, 2016; Olawumi vd., 2017; Polat ve Akın, 2021; Stefan, 2021; Erarslan vd., 2021; Mathew ve Sivaraman, 2021; Öner, 2022; Ivanecá ve Pøæeková, 2022; Dragotă vd., 2022; Kara, 2023; Singh vd., 2023).

Çalışma sonucunda elde edilen ampirik sonuçlar sigortacılık açısından finansal derinleşmenin önemini ortaya koymaktadır. Finansal derinleşmede yaşanacak artışın sigortacılık sektörünün büyümesi açısından öneme sahip olduğu söylenebilir. Finansal derinleşme sayesinde ekonomik büyüme sağlanacak ve böylece finansal piyasaların önemli kurumlarından sigortacılık sektörü de pozitif yönde etkilenecektir. Çalışmada ele alınan finansal derinleşmenin gsyh içindeki payının yükselmesi sigortacılık sektörü üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır. Finansal derinleşmenin yüksek olması, sigorta sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin etkinliği, performansı ve kârlılığı üzerinde rekabet aracılığıyla olumlu etkiler yaratmaktadır. Finansal derinleşme, sigorta şirketlerinin yatırımlarını genişletmelerine ve büyümelerine olanak tanımaktadır. Yine finansal derinleşmenin gelişimini etkileyen kriz dönemlerinde ise sigorta primlerinde

negatif bir etki yaşanacaktır. Bu yönüyle çalışma finansal derinleşmenin etki düzeyinin analizi açısından önemlidir.

Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerindeki finansal derinleşmenin etkisi ile diğer değişkenlerin etkilerinin analiz edilmesi, bu pazarların daha fazla büyümesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, ilgili değişkenlerin sigortacılık sektörü üzerindeki etkilerinin anlaşılması, gelecekteki sigorta sektörü eğilimlerinin tahmin edilmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle, sigorta sektörünün gelişmesinde önemli bir rol oynayan kamu otoritesinin uygun ve şeffaf düzenlemeler gibi sektöre destek vermesi önemlidir. Sigorta piyasasının büyümesini teşvik etmek için hem sigortalılar hem de işverenler için tasarruf sağlayan teşvikler sunması gerekmektedir. Ayrıca, sektördeki talep yönlü engellerin kaldırılması ve şirketlere daha fazla güven sağlamak için muhasebe ve iyi yönetim standartlarının uygulanması önemlidir. Ulusal ve uluslararası düzeyde, sigorta şirketlerinin büyümesi, ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bilgiler ışığında; ulusal ve uluslararası şirketler, büyüme potansiyeli yüksek olan sigorta şirketlerine yatırım yapmaya daha istekli olacaklardır.

Çalışma, Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü üzerinde finansal derinleşme ile diğer değişkenlerin etkisini ele alarak mevcut literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Finansal derinleşmenin sigorta sektörü üzerindeki etkisini diğer değişkenler ile ele alan çalışma sayısı sınırlı düzeydedir. Bu nedenle bu çalışmada hem Türk sigorta sektörü ve katılım sigorta sektörü hem de finansal derinleşme ile diğer değişkenler aynı anda ele alınmıştır. Bu anlamda literatürdeki çalışmalardan daha kapsamlı bir çalışma olarak ayırmakta ve çalışmayı farklılaştırmaktadır.

Kaynakça

- Akar, S., & Karavardar, A. (2023). Finansal Derinleşmenin Borsa İstanbul Teknoloji Sektöründe Yer Alan Firmaların Katma Değerine Etkisi: 2012-2020. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(1), <https://doi.org/10.20491/isarder.2023.1591>
- Akinboade, O. A., & Kinfack, E. C. (2013). Interest Rate Reforms, Financial Deepening and Economic Growth In Cameroon: An Empirical Investigation. *Applied Economics*, 45(25), 3574-3586. <https://doi.org/10.1080/00036846.2011.566200>
- Aslan, H. (2015). Takaful (Islamic Insurance) Applications in Turkey: Problems and Proposals. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Aydın, N. vd. (2012). *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş* (M. Toprak & M. Coşkun, Ed.). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ayub, M. (2007). *Understanding Islamic Finance*. John Wiley & Sons.
- Bah, M., & Abila, N. (2022). Institutional Determinants of Insurance Penetration in Africa. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*. <https://doi.org/10.1057/s41288-022-00278-2>
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Wiley.
- Beck, T., & Webb, I. (2003). Economic, Demographic, and Institutional Determinants of Life Insurance Consumption across Countries. *The World Bank Economic Review*, 17(1), 51-88.
- Billah, M. M. (2019). *Islamic Insurance Products*. Islamic Insurance Products. Palgrave Macmillan.
- Brokesova, Z., Pastorakova, E., & Ondruška, T. (2014). Determinants of Insurance Industry Development in Transition Economies: Empirical Analysis of Visegrad Group Data. *The Geneva Papers on Risk and Insurance- Issues and Practice*, 39. <https://doi.org/10.1057/gpp.2014.1>
- Brooks, C. (2014). *Introductory Econometrics for Finance*. Cambridge University Press.
- Cameron, A. C., & Triverdi, P. (2009). *Microeconometrics Using Stata*. Stata Press.
- Cherif, M., & Kaouther, G. (2010). Macroeconomic and Institutional Determinants of Stock Market Development in MENA Region: New Results from A Panel Data Analysis. *International Journal of Banking and Finance*, 7. <https://doi.org/10.32890/ijbf2010.7.1.8403>
- Cull, R., Senbet, L. W., & Sorge, M. (2002). The Effect of Deposit Insurance on Financial Depth: A Cross-Country Analysis. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 42(4), 673-694. [https://doi.org/10.1016/S1062-9769\(02\)00120-5](https://doi.org/10.1016/S1062-9769(02)00120-5)
- Çipil, M. (2019). *Sigortacılık & Risk Yönetiminin Temelleri*. Seçkin Yayıncılık.

- Dragotă, I.-M., Cepoi, C. O., & Ştefan, L. (2022). Threshold Effect for the Life Insurance Industry: Evidence from OECD Countries. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*. <https://doi.org/10.1057/s41288-022-00272-8>
- Erarıslan, C., Pehlivanoglu, F., & Narman, Z. (2021). Türkiye’de Finansal Derinleşme ve Cari Açık İlişkinin VAR Modeli ile Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(41), 238-251.
- Guerineau, S., & Sawadogo, R. (2015). On The Determinants of Life Insurance Development in Sub-Saharan Africa: The Role of The Institutions Quality in The Effect of Economic Development. *Etudeset Documents, n°19, CERDI*.
- Güvel, E. A., & Güvel, A. Ö. (2018). *Sigortacılık. Seçkin Yayıncılık*.
- Ivanecká, L., & Pøeëková, L. (2022). The Development of Life Insurance in the Czech Republic and the Slovak Republic. *ACTA VSFS*, 16(2), 159-172.
- Kara, M. (2023). *Sigorta Prim Üretimi Üzerinde Makroekonomik Değişkenlerin Etkisi: Dünya, Avrupa ve Türkiye Pazarları Üzerine Bir Uygulama*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kiyotaki, N., & Moore, J. (2005). Financial Deepening. *Journal of the European Economic Association*, 3(2/3), 701-713.
- Kolapo, F. T. (PhD), Oluwaleye, T. O., & Osasona, A. V. (2022). Determinants of Insurance Sector Development in Nigeria. *Account and Financial Management Journal*, 7(03), 2672-2685. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6382819>
- Lee, H. S., Low, K.-L.-T., Shyue Chuan, D. C., & Sia, B. K. (2017). Influence of Secondary and Tertiary Literacy on Life Insurance Consumption: Case of Selected ASEAN Countries. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 43(1), 1-15. <https://doi.org/10.1057/s41288-017-0050-7>
- Lee, H.-S., Low, K.-L.-T., Chong, S.-C., & Sia, B.-K. (2018). Influence of Secondary and Tertiary Literacy on Life Insurance Consumption: Case of Selected ASEAN Countries. *The Geneva Papers on Risk and Insurance- Issues and Practice*, 43(1), 1-15. <https://doi.org/10.1057/s41288-017-0050-7>
- Li, D., Moshirian, F., Nguyen, P., & Wee, T. (2007). The Demand for Life Insurance in OECD Countries. *The Journal of Risk and Insurance*, 74(3), 637-652.
- Mathew, B., & Sivaraman, S. (2021). Financial Sector Development and Life Insurance Inclusion in India: An ARDL Bounds Testing Approach. *International Journal of Social Economics*, 48(4), 531-542. <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2018-0623>
- Mollaahmetoğlu, E. (2016). Finansal Derinleşme: Türkiye’nin Finansal Derinliği ve Panel Veri Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 25, 32-54.
- Olawumi, S. O., Lateef, L. A., & Oladeji, E. O. (2017). Financial Deepening and Bank Performance: A Case Study of Selected Commercial Banks in Nigeria. *Journal of Mathematical Finance*, 7(3). <https://doi.org/10.4236/jmf.2017.73028>
- Öner, D. M. H. (2022). Katılım Sigortacılığı ile Ekonomik Büyüme ve Tüketici Güven Endeksi Arasındaki İlişki. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3). <https://doi.org/10.29106/fesa.1140629>
- Özmerdivanlı, A., & Akel, V. (2019). Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Derinleşme Açısından Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), Article 2. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.443466>
- Öztürk, N., Kılıç Darıcı, H., & Kesikoğlu, F. (2011). Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte olan Piyasalar için Bir Panel Nedensellik Analizi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1, 53-69.
- Polat, A., & Akın, F. (2021). Hayat Sigortası Talebinin Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), Article 2. <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.729438>
- Raphael, A. I., & Gabriel, A. A. (2015). Effect of Financial Sector Development on Manufacturing Output Growth in Nigeria (1986-2012): A Vector Auto Regression Approach. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 5(1), 38-55.
- Singh, V. K., Abosedra, S., Fakh, A., Ghosh, S., & Kanjilal, K. (2023). Economic Volatility and Financial Deepening in Sub-Saharan Africa: Evidence from Panel Cointegration with Cross-Sectional Heterogeneity and Endogenous Structural Breaks. *Empirical Economics*. <https://doi.org/10.1007/s00181-023-02415-9>
- Soo, H. H. (1996). *Life Insurance and Economic Growth: Theoretical and Empirical Investigation*. Ph.D., ETD Collection for University of Nebraska- Lincoln. AAI9712527.
- Ştefan, Z. (2021). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Derinleşmenin Sigorta Sektörüne Etkilerinin Analizi: Türkiye Örneği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Şahin, M. (2022). *Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Ward, D., & Zurbrugg, R. (2000). Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from OECD Countries. *The Journal of Risk and Insurance*, 67(4), 489-506. <https://doi.org/10.2307/253847>

Yang, G., & Liu, H. (2016). Financial Development, Interest Rate Liberalization, and Macroeconomic Volatility. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52, 1-11. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2015.1115294>

Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*. Beta Yayınevi.

Yüksel, S., Mukhtarov, S., Mammadov, E., & Özsarı, M. (2018). Determinants of Profitability in the Banking Sector: An Analysis of Post-Soviet Countries. *Economies*, 6(3), 3-15.

Zerriaa, M., & Noubbig, H. (2016). Determinants of Life Insurance Demand in the MENA Region. *The Geneva Papers on Risk and Insurance Issues and Practice*, 41(3), 491-511. <https://doi.org/10.1057/gpp.2016.1>

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Muhammed Hadin ÖNER (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Muhammed Hadin ÖNER (100%)
